

11. Ярмусь С. Людина в світобаченні й ідеології митрополита Іларіона (І. Огієнка) / С. Ярмусь // Науковий збірник, присвячений 125-річчю з дня народження митрополита Іларіона Огієнка : упоряд.: архієп. Дмитрій (Рудюк), В. Ляхоцький. — К. : Київ. правосл. богосл. академія УПЦ КП, 2007. — С. 222-228.

The article deals with analyzing of views of Ivan Ohienko (Metropolitan Ilarion) on the concepts «human being», «human's soul» and also on human's destination on the planet.

Keywords and word-combinations: human being, soul, religious poetry, aphorisms, philosophical mysteries.

Отримано: 1.06.2011 р.

УДК 001(477)(092):02(477+323.113(=161.2)

В. С. Прокопчук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

БІБЛІОТЕКОЗНАВЧІ ПОГЛЯДИ І. І. ОГІЄНКА І ВТІЛЕННЯ НИМ ЇХ У ПРАКТИКУ БІБЛІОТЕЧНОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА ЗАХІДНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДІАСПОРІ

У статті проаналізовано вплив книгознавчих, бібліотекознавчих поглядів професора І. І. Огієнка на діяльність у 1918-1920 рр. бібліотеки державного українського університету в Кам'янці-Подільському та створених ним книгозбірень в еміграції.

Ключові слова: бібліотекознавство, університет, фундаментальна бібліотека, фонд, еміграція.

Книгознавчі, бібліотекознавчі ідеї професора І. І. Огієнка в контексті його життя і наукової діяльності знайшли відображення в працях В. П. Ляхоцького, М. С. Тимошика, О. М. Завальнюка, Т. І. Ківшар, Є. І. Сохацької та деяких інших дослідників [14; 21; 8-11; 20; 1-4; 18-19].

Мета цієї статті — проаналізувати, як бібліотекознавчі погляди І. І. Огієнка (митрополита Іларіона) втілювались ним же у практику бібліотечного будівництва як в Україні, так і в еміграції.

Найбільш повне виявлення знайшли вони в очолюваному професором І. І. Огієнком Кам'янець-Подільському державному українському університеті, заснованому 1 липня 1918 року. Ще до приїзду в Кам'янець-Подільський він мав значний досвід з бібліотечної справи. Як почесний куратор вищого початкового училища в Брусиліві, у грудні 1915 року комплектом книг заклав у ньому бібліотеку, яку згодом поповнював власним коштом. Як член Українського наукового товариства в Києві, брав участь у комплектуванні його книгозбірні, а також міської публічної, університетської та просвітянської бібліотек. У Київському Українському народному університеті входив до бібліотечної комісії, у складі якої набував не тільки практичного досвіду, а й теоретичних знань у царині бібліотекознавства. Як

викладач і людина інтелектуальної праці, формував особисту бібліотеку й постійно поповнював її літературою з питань історії, мовознавства, літературознавства, книгодрукування, культури.

Приступаючи до обов'язків ректора українського університету в Кам'янці-Подільському, він цілком усвідомлював, що нове вогнище освіти можливе за умови вирішення щонайменше трьох завдань — забезпечення матеріально-фінансової бази, добору досвідчених кадрів й формування бібліотеки навчальної, методичної і наукової літератури. Софія Русова згадувала, що для нього найважливішими на той час були питання формування професорської колегії і бібліотеки, в основу якої поклав власну книжкову збірку [14, с. 337]. Це підтвердила й Олімпіада Пащенко — сподвижниця І. І. Огієнка в творенні університету, зазначаючи, що бібліотека почалася з привезеної ними із Києва власної книгозбірні [9, с. 307].

Розуміючи, що без бібліотеки немає університету, ректор, щонайперше, подбав про її керівника, висунувши на цю посаду свого брусилівського вчителя Івана Григоровича Сливку — людину без спеціальної бібліотечної і, навіть, вищої освіти, зате перевіреного на практиці ентузіаста, творця двох бібліотек у Брусиліві і Тальному на Київщині. Як тільки 5 серпня 1918 року Рада Міністрів ухвалила законопроект про заснування університету і 6 серпня Міністр народної освіти й мистецтва М. П. Василенко повідомив І. І. Огієнкові про покладання на нього обов'язків ректора, він зініціював написання І. Г. Сливкою 6 серпня заяви про прийняття його «на службу помішником бібліотекаря» Кам'янець-Подільського державного українського університету. А 4 вересня 1918 р., на другий день після прибуття до Кам'янця-Подільського, написав на заяві резолюцію: «Прийняти з 1.09» [5, арк. 2-2 зв.]. З цього факту й почалася університетська бібліотека, яка — її фонд, персонал, формування нормативних документів, хід справ — увесь час була в полі зору ректора. На його звернення — листовне й засобами преси — до навчальних закладів, наукових установ, товариств, громадян «внести свою долю до збудування нового культурного огнища і подарувати в бібліотеку університету книжок, що в їх тепер відчувається особлива потреба і що їх тепер немає змоги придбати навіть за великі гроші», література почала поступати звідусіль. Книги передали Київський університет Св. Володимира, Київська духовна академія, 408 томів — Наукове товариство імені Т. Шевченка у Львові, 6600 книг — Подільський губернський статистичний комітет, 2716 видань — міська чоловіча гімназія, 179 рідкісних книг і стародруків — Подільське церковне історико-археологічне товариство. Книги надійшли від Подільської духовної семінарії, департаменту середніх та вищих шкіл Міністерства народної освіти, архівної комісії головного управління мистецтв.

За прикладом ректора до комплектування бібліотеки долучилися викладачі, громадяни з різних кутків України. Зокрема Микола Хитьков подарував 2230 книг, Софія Русова — 642, Петро Бучинський — 273, Василь Біднов — 43 [18, с. 15-18]. Батько Олімпіади

Пашенко Михайло Васильович, завідувач Великокарабчівської початкової школи, передавши університету книжкову підбірку, яку громадив упродовж 40 років, попросився надати бібліотеці допомогу в упорядкуванні фонду [14, с. 346].

Великого значення надавав І. І. Огієнко добору керівника бібліотеки. Вважаючи, що університетську книгозбірню має очолювати фахівець з вищою освітою, він 1 січня 1919 року призначив на посаду бібліотекаря М. А. Плевака, знавця української мови та літератури, і той очолював книгозбірню до 1 травня 1919 року, до переходу на викладацьку роботу. Згодом Микола Антонович створив студентський бібліографічний гурток, у семінарських заняттях якого брали участь навіть працівники бібліотеки.

З переїздом до Кам'янця-Подільського Степана Онисимовича Сірополка, теоретика і практика бібліотечної справи, автора посібника для бібліотекарів «Народні бібліотеки: організація та техніка бібліотечного діла», призначив його бібліотекарем, а Левка Устимовича Биковського, працівника Всенародної бібліотеки України, — другим помічником бібліотекаря. Діяльність колективу набула організаційної стрункості й теоретичного обґрунтування.

Ректор усвідомлював необхідність нормативного забезпечення діяльності бібліотеки, вироблення правил, які б регулювали роботу колективу, його взаємодію з читачами. Тому «Правила бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету», власне її статут, після розгляду 5 січня 1920 року Бібліотечною комісією і після врахування пропозицій її членів затвердив особисто [6, арк. 6-7]. Ці правила увібрали і юридично оформили бібліотекознавчі ідеї ректора, напрацьовані й перевірені попередньою практикою.

На переконання Івана Огієнка, діяльність бібліотеки мала будуватися на принципах колегіальності і в той же час — персональної відповідальності кожного за визначену ділянку роботи, на засадах демократизму взаємовідносин з читачами, врахування їх потреб і пропозицій, залучення читацького активу до бібліотечних справ, постійного оновлення фонду і розкриття його шляхом формування алфавітного і системного каталогів, доступності книжкових скарбів, науково-теоретичного обґрунтування практичної діяльності.

Вони, ці принципи, знайшли не тільки юридичне оформлення в низці нормативних актів (статутах Бібліотечної ради, Бібліотечного товариства, Правилах бібліотеки, Правилах читальні), а й були трансформовані в діяльність книгозбірні, у практику управління бібліотечними процесами. Ректор долучився до формування допоміжних бібліотечних структур, насамперед — Бібліотечної комісії, покликаної сприяти бібліотеці в комплектуванні й упорядкуванні фонду. Її діяльність постійно була в полі зору професорської ради, яка 27 серпня 1919 року висунула головою комісії Ю. Й. Сіцінського, творця Єпархіального бібліотеки та бібліотеки Давньосховища. І. І. Огієнко підтримав ідею створення Бібліотечної ради в складі бібліотекаря, його помічників, секретаря та представника від молодших бібліотечних службовців для колегіального управління бібліотечними справами. Рада підлягала ректору, яко-

го бібліотекар, відповідно до статуту про раду, постійно інформував про стан і проблеми діяльності книгозбірні.

Великого значення надавав І. І. Огієнко розкриттю фондів — формуванню каталогів, залучав до цієї справи навіть викладацький актив. Для зв'язку з читачами та вивчення їх запитів порекомендував завести «Книгу відгуків і побажань відвідувачів читальні», вживав заходів до втілення пропозицій у життя.

У ці роки професор І. І. Огієнко звернувся до книгознавчих досліджень. У праці «Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу» [17] торкнувся витоків українського книгодрукування, оздоблення книги, охарактеризував давні пам'ятки української літератури, зокрема «Остромирове Євангеліє», і, виходячи з концепції самобутності української культури, доводив, що українське книгодрукування справляло вплив на друкарську справу в Росії. Московські друкарні запозичили кращий київський друкарський шрифт, нумерацію сторінок замість нумерації листів, почали розділяти суцільний текст, застосовувати дефіс при переносі, заголовки з кінця тексту перенесли на початок. 1701 року Петро I відправив з Приказу книгодрукарської справи Михайла Дмитрієва «для научения книжному печатному делу, составляют чернила и всякому книжному урядству» до Києва і Чернігова [17, с. 80].

З метою посилення теоретичного, професійного рівня бібліотечних працівників (у бібліотеці працювало чимало студентів, поєднуючи навчання з працею) та їх добровільного активу, організації бібліотечнознавчих досліджень ректор підтримав створення Бібліотечного товариства, до якого входив він сам, затвердив статут, який визначав мету діяльності Товариства — вивчати проблеми українського й зарубіжного бібліотечнознавства [11, с. 103], а також Бібліографічного гуртка М. А. Плевако, де студенти не тільки опановували теорію бібліографування, а й готували бібліографічну продукцію, зокрема бібліографічні списки й бібліографічний покажчик творів Б. Грінченка [3].

Його приклад знайшов підтримку, а ідеї — розвиток у працях С. О. Сірополка, М. І. Ясинського, Л. У. Биковського та інших працівників університетської фундаментальної бібліотеки, які вели дослідження, узагальнювали практичний досвід і протягом 1919-1920 рр. опублікували близько 30 книг, статей, наукових розвідок, бібліографічних списків, оглядів, рецензій [19].

Ректорська праця професора І. І. Огієнка неодноразово ускладнювалася державними обов'язками, які накладав на нього уряд УНР. У січні — квітні 1919 року очолював Міністерство народної освіти, 15 вересня 1919 року призначений Міністром ісповідань УНР, 15 листопада 1919-го — обійняв посаду Головноуповноваженого уряду УНР для зносин з неукраїнською владою, захисту «інтересів громади перед тою неукраїнською владою, яка займе м. Кам'янець». Складні обов'язки Головноуповноваженого поєднував з управлінням університетом й використовував можливості для поліпшення стану справ у виші, зокрема підвищив платню не тільки професорському складу, а й службовцям університетської бібліотеки, добився виділення коштів на друк «Записок

Кам'янець-Подільського державного українського університету», придбання за кордоном обладнання для університетської друкарні [8].

Активну участь ректора в діяльності університетської бібліотеки згодом досить вдало охарактеризував Л. У. Биковський: «Мав нагоду бачити, як сильна творча особовість ректора проф. д-ра Ів. Огієнка вітала, як опікунчий дух, над бібліотекою. Можна сказати, що вона тому й стала головною установою університету. Він дбав не тільки про її поповнення книгами, але й про її належну внутрішню організацію. При всякому своєму обтяженні обов'язками викладача, ректора — адміністратора, згодом Головноуповноваженого уряду УНР — проф. Ів. Огієнко знаходив час на постійні наради з бібліотекарем Ст. Сірополком в бібліотечних справах. Незалежно від того частенько й сам навідувався до бібліотеки не тільки як професор — читач, але й дорадник у поточних бібліотечних справах. Наслідком того університетська бібліотека відзначалася своїм порядком, організацією та докладністю праці» [1, с. 4-5].

У зв'язку з наступом більшовицьких військ І. І. Огієнко в ніч з 15 на 16 листопада 1920 року покинув Кам'янець-Подільський, забрав власну книгозбірку, частину найцінніших книг університетської бібліотеки та книгозбірні Міністерства ісповідань, передбачаючи потребу в них там, за кордоном, для продовження навчання студентів-емігрантів. Через Чемерівці, Сатанів, Волочиськ, Тернопіль, Львів 25 листопада він добрався до Тарнова.

Схоже, він скористався своїм становищем члена уряду й домігся, щоби частину бібліотечних книг перевезли за кордон деякі міністерства виділеними їм транспортними засобами. У фонді 582-му Держархіву Хмельницької області міститься сформована в 1921-1922 рр. справа за номером 104-а «Положення про бібліотеку» (у Тарнові. — В. П.) та «Правила користування книжковим фондом бібліотеки», реєстр видачі книг, а в ній датовані жовтнем 1921 року листи-звернення ректора до міністрів військових, закордонних справ, фінансів про повернення книг до бібліотеки, вказується, які саме книги слід повернути [7, арк. 1-5]. Професор В. П. Ляхоцький також вважає, що на правах ректора, 12 травня 1920 р. затвердженого наказом Голови Директорії Симона Петлюри на чотирьохрічний термін, він вивіз за кордон штампи, печатки, деякі документи і «найціннішу українознавчу частину зібрання Кам'янець-Подільського університету», до якої, ймовірно, приєднав книги, раніш закуплені за кордоном [14, с. 362, 368-369].

Оселившись у Тарнові (жив там з листопада 1920 по вересень 1922 року), І. І. Огієнко своїм наказом відновив діяльність книгозбірні в статусі бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету для обслуговування викладачів і студентів, працівників цивільних і військових установ, завідування нею поклав на Дмитра Олексюка, про що повідомив його письмово. «На підставі даної мені Вами згоди, — писав ректор, — доручається Вам упорядкування в мірі можливості й керування бібліотекою Кам'янець-Подільського державного українського університету на еміграції у всьому згідно із затвердженим мною Положенням про бібліотеку й Правилами користування бібліотекою» [7, арк. 15].

30 березня 1922 р. ректор І. І. Огієнко затвердив «Положення про бібліотеку Кам'янець-Подільського державного українського університету на еміграції» та «Правила користування бібліотекою». Зважаючи на те, що ці документи нами вперше вводяться в науковий обіг, подаємо їх повністю із збереженням тогочасної орфографії. Зокрема Положення передбачало:

«1. Бібліотека Кам'янець-Подільського державного українського університету на еміграції складається з книжок, належних зазначеному Університету.

2. Бібліотека поповнюється книжками або шляхом купівлі їх на кошти Університету чи самої бібліотеки, або через пожертви книжок до бібліотеки установами чи окремими особами.

3. Метою бібліотеки є задоволення потреб в книжках перебуваючих на еміграції професури Кам'янець-Подільського державного українського університету та українського студентства.

В мірі можливостей з окремого дозволу Ректора Університету книги з бібліотеки на певних умовах можуть видаватись іншим українським емігрантам.

4. Бібліотека має свій штамп та свою нумерацію на кожній книжці. Під цією нумерацією кожна книжка заноситься до каталогу.

5. Правила користування Бібліотекою встановлюються Ректором Університету.

6. Тимчасово бібліотека міститься на терені Польщі у м. Тарнові» [7, арк. 6].

Положення деталізували і поглиблювали «Правила користування бібліотекою»:

«1. Бібліотека в м. Тарнові на терені Польщі носить назву: «Бібліотека Кам'янець-Подільського державного українського університету».

2. Бібліотека має своєю метою задовольнити велику потребу в книжках, яка особливо відчувається при умовах еміграційних.

3. Бібліотека має свій штамп та свою нумерацію на кожній книжці. Під цією нумерацією кожна книжка заноситься до каталогу.

4. Користування книжками в зазначеній бібліотеці мають право всі постійно перебуваючі в м. Тарнові.

5. Книжки з бібліотеки видаються по пред'явленню документів.

6. В разі черги на яку — небудь книжку, студенти одержують її без черги. При чім першенство дається студентам Кам'янець-Подільського державного українського університету.

7. Кожний читач має право держати книжку не більше 7 днів.

8. За кожний просрочений день нараховується від читача пеня по 3 польських марки.

9. Взятую із бібліотеки книжку читач мусить повернути в тому вигляді, в якому вона була одержана.

10. За втрату книжки або її зужиття читач відповідає по вартості книжки.

11. Зазначена в §8 і §10 виплата — по вартості книжки, в разі невиплати їх добровільно, вираховується із утримання читача, повідомивши відповідну канцелярію або установу, де працює читач.

12. Кожний читач мусить дати підписку в тім, що він виконуватиме всі зазначені в цьому пункті і не спричинятиме шкоди для бібліотеки.

13. Бібліотека відкрита щоденно від 12 до 1 S дня крім неділь та свят.

Зазначені в цьому пункті зобов'язуюся виконувати, а також відповідати за ушкодження» [7, арк. 14].

Положення про бібліотеку Кам'янець-Подільського державного українського університету в Тарнаві дає досить цікаве свідчення про те, що вона складалася з «книжок, належних зазначеному університету». І цим, на нашу думку, зафіксувало той факт, що основу фонду відродженої бібліотеки складала книга самого університету, у певній кількості вивезені з Кам'янця-Подільського до Польщі.

Положення передбачало чіткий облік поступлень, штемпелювання й нумерацію книг, їх каталогізацію з метою розкриття фонду, бібліографічного інформування читачів про його склад.

У вказаних документах знайшли розвиток погляди І. І. Огієнка на функціональне призначення бібліотеки. І хоч вона в структурі університету в першу чергу мала виконувати науково-пізнавальну функцію, інформаційно забезпечувати навчальний процес, наукову діяльність викладачів, все ж «в мірі можливостей з окремого дозволу ректора» передбачало надання доступу до книгозбірні ширшому колу читачів з числа українських емігрантів. Тобто бібліотека, як культурно-просвітницький заклад, мала засобами інформації — книги і періодики — впливати на світогляд й громадянську позицію читачів. Це підтвердили й «Правила користування бібліотекою», пунктом 4-им зазначивши, що «користуватися книжками, мають право всі постійно перебуваючі в м. Тарнові».

Водночас Правила відображають особливе для того часу ставлення до книги як основного джерела інформації. У першу чергу ректора, якому доводилося й там, на чужині, з великими труднощами формувати фонд, вишукувати видання, конче необхідні для наукових занять. Тому майже половина пунктів Правил стосується саме збереження й раціонального використання книги. Зокрема п. 9 вимагає від читача книгу «повернути в тому вигляді, в якому вона була одержана», а 10-ий фіксував відповідальність за втрачену книгу. Книга повинна працювати, тому бібліотекар мав забезпечувати її обертаність. Пунктами 7 і 8 передбачався тижневий термін на роботу з нею й фінансова відповідальність — 3 польських марки — за кожен прострочений день.

Допомагав керівнику книгозбірні Д. Олексюку Б. Іваницький — ще один співробітник бібліотеки [14, с. 363].

Згодом сім'я І. І. Огієнка поселилась у Винниках, у 1924-1926 рр. жила у Львові. Велику підтримку І. І. Огієнкові надав митрополит УГКЦ Андрій Шептицький, запропонувавши переселитись з «вогкої хати» у Винниках до «сухого і світлого помешкання у Львові» [14, с. 251-252].

1926 року, з відкриттям богословського факультету у Варшавському університеті, очолив там кафедру старослов'янської мови,

був заступником декана. 1930 року був обраний членом Собору Православної Церкви. Всіляко підтримував українців, які після Ризького миру 1921 року опинилися на території Польщі й зазнавали утисків, протистояв колонізації. Тому на клопотання ректора університету Яна Лукасевича про чергове продовження контракту з І. І. Огієнком на рік директор відповідного департаменту освітнього міністерства Польщі відповів: «Умови з магістром Огієнком на 1932/33 рік не відновлювати». 1932 року І. І. Огієнко був звільнений з університету [22, с. 81]. Й цього разу, дізнавшись про проблеми професора І. І. Огієнка, митрополит Андрій Шептицький запропонував Івану Івановичу зайнятися в Головному архіві у Варшаві пошуком документів, «що безпосередньо відносяться до нашого історичного минулого», встановив платню — щомісячних 500 злотих. Пропозиція була прийнята [14, с. 253-254].

В еміграційний період життя Іван Іванович знову звернувся до книгознавчих, бібліотекознавчих проблем. 1925 року під грифом Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові побачила світ його «Історія українського книгодрукарства» [15], в якій відображено процес становлення і розвитку книгодрукування в Україні, включаючи Галичину, Волинь, Східну Україну. У книзі знайшла глибше обґрунтування раніш висунута ідея самобутності української культури, позитивного впливу українського друкарства на стан книгодрукування в Росії. Ґрунтовна праця, високо оцінена дослідниками української культури, викликала й гостру критику. Зокрема, Е. Казинець звинуватив автора в тенденційності, націоналістичній позиції щодо потрактування ролі і місця української книгодрукарської справи в Російській імперії XVIII ст., Н. К. Лелікова вважає, що «тенденційність у потрактуванні подій слов'янського книгодрукування проявляється і в працях тих сучасних дослідників, які опираються на книгу Огієнка», й зазначає, «що ідеї Огієнка знаходились у руслі загальних настроїв українських книгознавців 1920-х рр., які прагнули звільнитися з-під російського впливу» [12, с. 264].

Питання розвитку українського бібліографічного репертуару знайшли яскраве відображення в статті І. І. Огієнка «Організаційні та теоретичні передумови українознавчого бібліографічного репертуару», опублікованій у 3-му числі журналу «Книголюб» за 1927 рік, що видавався в Празі Українським товариством прихильників книги на чолі з С. О. Сірополком [16].

30 вересня 1940 року І. І. Огієнко був висвячений в єпископи і очолив Холмсько-Підляську єпархію УАПЦ. 1941 року отримав чин митрополита. І там, у Холмі, створив потужну єпархіальну бібліотеку з наукових і богословських книг, заснував видавництво — філію краківського «Українського видавництва», друкарню і книгарню [20, с. 50]. З наближенням радянських військ покинув Холм, передавши близько 12 тис. книг через Л. У. Биковського до Варшавської публічної бібліотеки, яку той очолював [14, с. 373-375]. Дорога через Польщу пролягла до Словаччини, звідти — до Австрії, Швейцарії. 1947 р. на

запрошення громади церкви Св. Покрови перебрався до Вінніпегу, а 1951 року був обраний главою Української греко-православної церкви в Канаді. Працював, не покладаючи рук, на ниві як духовній, так і науковій. У редагованому ним журналі «Слово істини» щонайперше звернувся «До книголюбів» з проханням поділитись тимчасово або передати до бібліотеки Колегії Св. Андрія «... книжки з мовознавства, літератури, історії мистецтва, історії церкви, богослов'я, історії культури». Ці книги через втрату в часи міграційних митарств особистої книжкової колекції давали йому можливість продовжити наукові дослідження. Поступово у Вінніпезі сформував бібліотеку, що налічувала, за твердженням професора М. С. Тимошика, більше 20 тис. документів [21, с. 434]. Професор В. П. Ляхощкий, спираючись на працю Федора Онуфрійчука з Вінніпегу «Книгозбірня митрополита Іларіона» (Вінніпег, 1963), здійснив власний аналіз і назвав цифру — 15 тис. документів [14, с. 385-386, 395].

У журналах «Слово істини» (виходив у 1947-1951 рр.), «Наша культура» (1951-1953), з листопада 1953 року — «Віра й культура», які видавав І. І. Огієнко, постійно друкувалися бібліографічні матеріали. У рубриках «Нові книжки», «Серед книжок», «Рецензії», «Праці митрополита Іларіона», «Хроніка» та інших вміщувались огляди новонаходжень українською, російською і, навіть, англійською мовами, інформація про праці І. І. Огієнка, видані в той час, анотації і рецензії. Зокрема, у третьому числі «Віри й культури» за 1954 р. поміщена рецензія на книги І. Нагаєвського «Католицька церква в минулому і сучасному України» та К. Петрус «Узники комунізму» та ін. Окремі бібліографічні огляди готував сам редактор І. І. Огієнко, підписуючись криптонімом «І. О.» [4, с. 179-180].

Активно співпрацював з волинськими земляками, які 1950 року у Вінніпезі зразково самоорганізувались — створили товариство «Волинь», 1951 року — Інститут Дослідів Волині. Інститут видав 20 чисел наукового збірника «Літопис Волині», 70 окремих книг, у тому числі — 17 книг митрополита Іларіона. Товариству «Волинь» передав митрополит Іларіон (Іван Огієнко) виключне право видавати і перевидавати його праці, а отриманий дохід тратити на друк наступних його книг [13, с. 194-195].

Отже, професор І. І. Огієнко (митрополит Іларіон) упродовж тривалого життя й подвижницької праці на благо України в наукових працях, низці нормативних актів (Правилах, Статутах, Положеннях) зафіксував свої, випробувані на практиці книгознавчі, бібліотекознавчі ідеї, які в повній мірі втілив у розбудові фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету та книгозбірень у західній українській діаспорі — Польщі, Канаді. Він завжди ставив книгу на службу рідній Україні.

Список використаних джерел:

1. Биковський Л. У. Бібліотека Кам'янець-Подільського державного українського університету (спомини) / Л. У. Биковський. — Нью-Йорк ; Вінніпег, 1949. — 8 с.

2. Його. Книгарні-бібліотеки — академія : спомини (1918-1922). — Мюнхен ; Денвер : Дніпрова хвиля, 1971. — 153 с.
3. Його. Нова українська бібліографічна організація / Л. У. Биковський // Наш шлях. — 1920. — 20 трав. (ч. 98). — С. 4.
4. Воротняк Т. І. Бібліографічні студії на шпальтах канадського українськомовного часопису «Віра й культура» // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. — Кам'янець-Подільський : К-ПНУ, 2008. — Вип. 1. — С. 175-181.
5. Державний архів Хмельницької області. — Ф. Р. 302. — Оп. 3. — Спр. 39. Особова справа молодшого помічника бібліотекаря Сливки Івана Григоровича, 1922 р. — 25 арк.
6. Там само. — Ф. Р. 582. — Оп. 1. — Спр. 91. Протокол засідання Бібліотечної комісії, Правила, листування з ректором і викладачами з питань організації роботи бібліотеки та ін., 1919-1920 рр. — 16 арк.
7. Там само. — Спр. 104-а. Положення про бібліотеку та правила користування книжковим фондом бібліотеки, реєстр книжок, 1921-1922 рр. — 139 арк.
8. Завальнюк О. М. Іван Огієнко — творець національної освіти в Україні, фундатор і ректор Кам'янець-Подільського державного українського університету // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : наук. зб. — Кам'янець-Подільський: К-ПНУ, 2008. — Вип. V. — С. 311-320.
9. Його. Українська еліта і творення університетської освіти: фундатори і будівничі (1917-1920 рр.). — Кам'янець-Подільський : Абетка Нова, 2005. — 496 с.
10. Ківшар Т. І. Український книжковий рух як історичне явище (1917-1923) / Таїсія Ківшар. — К. : Логос, 1996. — 344 с.
11. Її. Вплив І. Огієнка на розвиток бібліотечної справи в добу Директорії УНР (листопад 1918-листопад 1920) / Таїсія Ківшар // Творча спадщина Івана Огієнка в контексті сучасного розвитку гуманітарних наук: зб. доп. міжнар. наук. — практ. конф., 7-8 червня 2007 р., м. Київ. — К., 2007. — С. 101-103.
12. Леликова Н. К. Становление и развитие книговедческой и библиографической наук в России в XIX — первой трети XX века / Н. К. Леликова. — СПб. : РНБ, 2004. — 416 с.
13. Літопис Волині. — Вінніпег, 1978. — Ч. 12. — 234 с.
14. Ляхоцький В. П. «Тільки книжка принесе волю українському народові...» Книга, бібліотека, архів у житті та діяльності Івана Огієнка (митрополита Іларіона) / В. П. Ляхоцький. — К. : Вид-во Олени Теліги, 2000. — 663 с.
15. Огієнко І. І. Історія українського друкарства. Т. 1. Історично-бібліографічний огляд українського друкарства XV-XVIII вв. — Львів : Накладом Наук. т-ва ім. Шевченка, 1925. — 418 с. — (Зб. філол. секції Наук. т-ва ім. Шевченка; т. 19/21).
16. Його. Організаційні та теоретичні передумови українознавчого бібліографічного репертуару // Книголюб. — 1927. — Кн. 3. — С. 1-10.
17. Його. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу / проф. Іван Огієнко. — К. : Довіра, 1992. — 141 с.: іл.
18. Прокопчук В. С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розвитку / В. С. Прокопчук, Л. Ф. Філінок. — Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. — 284 с.: іл.
19. Його. Кам'янець-Подільський період в житті й діяльності українських бібліотекознавців і бібліографів С. О. Сірополка, Л. У. Биковського, М. І. Ясинського // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах ін-

- формаційного суспільства : матер. наук.-практ. конф. 12 листоп. 2009 р., м. Львів. — Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009. — С. 214-224.
20. Сохацька Є. І. Штрихи до портрета Івана Огієнка — книголюба (за матеріалами його перших канадських журналів «Слово істини», «Наша культура») / Є. І. Сохацька // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету : Серія : Бібліотекознавство. Книгознавство. — Кам'янець-Подільський : К-ПНУ, 2008. — Вип. 1. — С. 48-54.
21. Тимошик М. С. «Лишусь навіки з чужиною...» Митрополит Іларіон [Іван Огієнко] і українське відродження. — Вінніпег ; К. : Укр. правосл. Собор Св. Покрови, Наук. — Вид. центр «Наша культура і наука», 2000. — 545 с.
22. Юрченко О. Варшавський період життєдіяльності Івана Огієнка / Ольга Юрченко // Творча спадщина Івана Огієнка в контексті сучасного розвитку гуманітарних наук: зб. доп. міжнар. наук.-практ. конф., 7-8 червня 2007 р., м. Київ. — К., 2007. — С. 79-82.

The article analyses the influence of book-studying, library-studying views of professor I. Ohiyenko onto the activity of the library of State Ukrainian University in Kamianets-Podilskiy in 1918-1920 s and its book collections, Created in emigration.

Key words: library-studying, university, fundamental library, emigration.

Отримано: 29.03.11 р.

УДК 821.161.2.—1.09

І. П. Прокоф'єв

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ГРОМАДЯНСЬКА ЛІРИКА ВІКТОРА ЖЕНЧЕНКА

У статті розкриваються особливості громадянської лірики Віктора Сенченка, національно-патріотичні мотиви його поезій.

Ключові слова: поезія, поет, лірика, вірш.

Рушієм розвитку мистецтва є талант. Справжній талант — явище поодиноке. Особливо — талант багатогранний.

Багатогранним творчим хистом наділила доля Віктора Женченка, який ось уже півстоліття самовіддано трудиться на ниві української культури. Він — відомий оперний і камерний співак, письменник, перекладач. Заслужений діяч мистецтв України. Лауреат літературної премії імені Андрія Малишка.

Про поетичну творчість В. Женченка писали І. Дзюба, Л. Коваленко, А. Мойсієнко, М. Славинський, О. Слоньовська, М. Шевченко, С. Зінчук, П. Велесик та ін. Однак питання поетики громадянської лірики письменника досі розглядалися лише побіжно і не знайшли належного висвітлення. У цій статті зроблено спробу доповнити існуючі дослідження в зазначеному плані.

У поезії В. Женченка відлунують шістдесятницькі (близькі до симоненківських) громадянські мотиви. Звучать вони щиро і лірично